

A fogyatékossgal élő gyermekek helyzete Közép- és Kelet-Európában a rendszerváltozást követően

Az UNICEF firenzei kutatóközpontjának jelentése

Az UNICEF most kiadott jelentése megállapítja, hogy 1990 és 2000 között megháromszorozódott a fogyatékkal élő gyermekek száma Közép- és Kelet-Európa, a FÁK 27 országában; számuk 500 ezerről másfélmillióra emelkedett. A drámai emelkedés azonban nem a fogyatékosok arányának tényleges növekedésére, hanem inkább a fogyatékosok jobb felismerésére vezethető vissza.

Az UNICEF jelentése szerint további egymillió gyerek nem jelenik meg a hivatalos fogyatékos statisztikákban. A felmérés szerint a fogyatékkal élő gyermekeknek nyújtott támogatások fő fajtái régióban: a különböző címen juttatott nyugdíjak, a magasabb családi támogatás és az intézetben történő elhelyezés.

2002-ben több mint 317 000 fogyatékos gyermek élt bentlakásos intézményekben a régióban.

Az állam megfelelő támogatásának hiányában a kezelést és gondoskodást segítő jó minőségű alapellátások nélkül, a szülők gyakran a bentlakásos intézményben történő elhelyezést tekintik az egyetlen járható útnak.

A jelentés megállapítja, hogy továbbra is dominál a régió országaiban a szegregált intézményekben történő speciális oktatás. Ugyan megnőtt a fogyatékkal élő gyermekek normál oktatásba való integrálásának elméleti elfogadottsága, de jóval kisebb ennek támogatottsága a gyakorlatban. Egyes országokban pedig tovább nőtt az igény újabb speciális iskolák nyitására.

A statisztikák szerint a fogyatékos gyermeket nevelő családok általában szegényebbek, mint a többi család. A család elszegényedése egyszerre lehet oka és következménye a fogyatékossgagnak.

Ha lassan is, de változnak a régióban a fogyatékkal élő gyermekekre vonatkozó jogszabályok, s a közvélemény hozzáállása a kérdéshez. További intézkedésekre van azonban szükség a gyermekek jogainak védelmében.

"Bár a fogyatékkal élő gyermekek az elmúlt évtizedben láthatóbbá váltak és változás tapasztalható elfogadásukban is, de sokukat egyszerűen leírja a társadalom" - mondja Marta Santos Pais, a jelentést publikáló firenzei kutatóközpont igazgatója.

A fogyatékossgal élő gyermekeknek biztosított ellátások

A régió országaiban a fogyatékossgat még mindig elsősorban egészségügyi problémának és nem szociális-jóléti kérdésnek tekintik.

A jelentés megállapítja, hogy jelentős különbségek tapasztalhatók a régió északi és déli országai, ill. az egyes alrégiók között, valamint a városokban és a falvakban biztosított szolgáltatások között.

A sérült gyermekek orvosi és szociális ellátása jobb azokban az országokban, amelyekben a gyermekek számára nyújtott szolgáltatások összességükben magasabb színvonalúak.

Az egészségügyi ellátásból, mely korábban a nyugat-európaiéhoz hasonló nivójú volt, ma hiányoznak a korszerű felszerelések, a megfelelő képzés és a szükséges anyagi erőforrások. A régió szegényebb országaiban romlott a várandós gondozás minősége, amely növeli a sérülések előfordulásának, illetve súlyosságának kockázatát.

Több országban nincsenek mikrotápanyag programok, melyek olcsón és hatékonyan védik a születendő gyermek egészségét és hozzájárulnak a rendellenességek kialakulásának megakadályozásához. (Ezek keretében a szülőkorban lévő nők folsavat kaphatnának, illetve pótlással megelőzhetnék az A vitamin-, vas- és jódhiány kialakulását.)

A fogyatékoság felismerése

Az újszülöttek és a csecsemők rendszeres orvosi vizsgálata ellenére, gyakran nem diagnosztizálják a fejlődési vagy viselkedési rendellenességeket.

Ha azonban egyszer megállapították a fogyatékoságot, ezt ritkán módosítják. Különösen igaz ez azokra a gyermekekre, akiket "nevelhetetlenek" nyilvánítanak és bentlakásos intézményekben helyeznek el.

Gyakran okoz gondot a megfelelő gyógyszerekhez való hozzájutás, illetve azok magas ára.

A régióban összességében tapasztalható a törekvés a fogyatékkal élő gyermekek rendszeres oktatásba való integrálására, de ezek gyakran csak elszórt kezdeményezések. A FÁK tagállamaiban továbbra is dominál a gyerekek szegregációja.

Még mindig szakadék van a pozitív jogi szabályozás és ennek napi megvalósulása között. Sok helyütt rosszul osztották meg az állam és a helyi önkormányzatok között a felelősséget, rosszul definiálták a közszféra és a magánszektor szerepét.

A jelentés készítői az elmúlt évtized legpozitívabb fejleményének a szülők és a szolgáltatásokat nyújtók javuló hozzáállását tartják. A fogyatékoságnak ma jobb a társadalmi bázisa - fogalmazta meg egy lengyel orvos.

A jelentés javaslatai

1. Az akadályok felszámolása a fizikai környezetben és a közvéleményben

- Még hosszú út vezet a fogyatékkal élő gyerekek hagyományos megítélésétől (melyet az épített és a társadalmi környezet egyaránt jól tükröz) az integrált oktatásig, az akadálymentesített épületekig és közlekedésig, valamint a tájékozott, támogató közvéleményig.

- A fiatalok fontos szerepet játszhatnak ebben a folyamatban, mert általában nyitottabbak és toleránsabbak. Ezért is fontos, hogy a fogyatékkal élő gyerekeket minél korábban integrálják környezetükbe.

2. A közösségek támogatása, az intézeti elhelyezés elkerülése

- A régió országai előtt álló legnagyobb feladat a fogyatékkal élő gyermekek családban történő nevelésének elősegítése, bentlakásos intézményben történő elhelyezésük elkerülése. Meg kell nehezíteni a fogyatékkal élő gyermekek intézeti elhelyezését, és meg kell könnyíteni az intézetből a családba, közösségbe való visszakerülésüket. Ehhez el kell érni, hogy megfelelő szolgáltatások álljanak rendelkezésre és a különböző ellátások gyermek-, és ügyfél

központúak legyenek. Biztosítani kell, hogy a családok hozzájussanak ezekhez a szolgáltatásokhoz.

- Fontos, hogy a fogyatékkal élő gyermekek ne csak fizikailag legyenek jelen a társadalomban, ösztönözni kell aktív bekapcsolódásukat a közösség életébe. Ez nagyban elősegítheti elfogadásukat.

3. A szülők bevonása a döntéshozatalba, a szakpolitikák és az ellátások alakításába

A közép-európai országokban nagyobb előrelépés történt e téren, mint a többi országban. Az önszervező csoportok leggyakrabban egymás támogatására, kapcsolati hálók kiépítésére szakosodtak, de több ernyőszervezet is alakult, mely hatékony az érdekérvényesítésben, a jogalkotás befolyásolásában, a szakpolitikák alakításában.

4. A családok gazdasági helyzetének javítása

A fogyatékkal élő gyermeket nevelő családoknak ott könnyebb a helyzete, ahol a kedvező jogalkotás mellett a munkaadók rugalmas munkaidővel segítik a szülőket. **A korábbi rendszer egyik pozitív örökségeként több országban a fogyatékos szülőket széleskörű munkahelyi kedvezmények, pl. szabadság, illetik meg a szülőket - legalább is papíron. (Van olyan ország, ahol a fogyatékos gyermek édesanyja a gondozás érdekében maximum 6 évre felfüggesztheti munkaviszonyát úgy, hogy ezek az évek is beszámítanak a munkaviszonyban töltött időbe és három évvel korábban vonulhat nyugállományba teljes nyugdíjjal.)**

Más országokban már a munkahely megszerzése és támogatói munkahelyi környezet találása is nehéz. Sokhelyütt nincs lehetőség részmunkaidős munkavállalásra se.

A jelentés megállapítja, hogy **a régió országaiban a szülők sokkal kevesebb támogatást kapnak, mint Nyugat-Európában**, elsősorban a professzionális segítőszolgáltatások hiányoznak.

5. A családok felbomlásának megakadályozása

Megfelelő tájékoztatással, képzéssel, tanácsadói szolgáltatással, családi programok biztosításával kell megakadályozni a családok felbomlását, illetve azt, hogy az apa elhagyja a családot. Az egyetlen gyermeket nevelő családok, valamint az élettársi kapcsolatban élők ebből a szempontból a legveszélyeztetettebbek.

Forrás: UNICEF Magyarország